

**TÜRKİYE'DE TEŞVİK VE DESTEK SİSTEMLERİ:
KOSGEB' E YÖNELİK BİR ÇALIŞMA**

Oğuzhan DÜLGER

**OCAK 2020
DENİZLİ**

**TÜRKİYE'DE TEŞVİK VE DESTEK SİSTEMLERİ:
KOSGEB' E YÖNELİK BİR ÇALIŞMA**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Fakültesi
Dönem Projesi
İşletme Ana Bilim Dalı
Yönetim ve Organizasyon Programı**

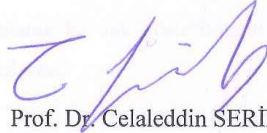
Oğuzhan DÜLGER

Danışman: Prof. Dr. Celaleddin SERİNKAN

**OCAK 2020
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS PROJE ONAY FORMU

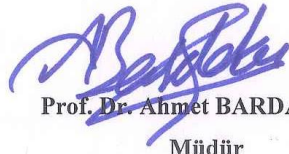
İşletme Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı öğrencisi Oğuzhan DÜLGER tarafından hazırlanan "Türkiye’de Teşvik ve Destek Sistemleri: KOSGEB’e Yönelik Bir Çalışma" başlıklı Yüksek Lisans Projesi tarafımdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celaleddin SERİNKAN

Danışman

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 22/01/2020 tarih ve 0.3/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Oğuzhan DÜLGER

ÖNSÖZ

Yüksek lisans proje çalışmamın hazırlanması sürecinde desteklerini, bilgilerini ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Celaleddin SERİNKAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans ders aşamasında emeği olan, engin bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan tüm saygıdeğer öğretmenlerime teşekkür ederim.

Denizli'ye alışmama ve bu şehri sevmeme vesile olan sınıf arkadaşlarıma, ebedi dostlarıma, abilerime ve ablalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her aşamasında yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini üzerimden hiçbir zaman eksik etmeyen canım babam Ertan Dülger'e, bir tanecik annem İlkur Dülger'e, ve hayattaki en büyük şansım olan İrem Dülger'e teşekkür ederim.

Çalışmamı her zaman yanımda olan canım aileme ithaf ediyorum.

ÖZET

TÜRKİYE’DE TEŞVİK VE DESTEK SİSTEMLERİ: KOSGEB’ E YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

DÜLGER, Oğuzhan

Dönem Projesi

İşletme ABD

Yönetim ve Organizasyon

Danışman: Prof. Dr. Celaleddin SERİNKAN

Ocak 2020, X+37 Sayfa

Dünya genelinde devletler birbirleri ile rekabet etme açısından ekonomiyi en etkin silah olarak görmektedirler. Nitekim devletler, kendi içlerinde, vatandaşlarına yönelik yaratılacak iş imkanları ve diğer ülkelerdeki yabancı yatırımcılarını kendi topraklarında var etmek adına o dönemdeki hükümetler gerek alacakları vergilerden feragat ederek gerek veya gerekli tüm destekleri sağlayarak teşvik politikaları arayışına girmişlerdir. Bu açıdan kendi ülkemizi ele alacak olursak, cumhuriyet sonrası dönemlerde yatırım ve istihdamın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmış, bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin en aza indirgenmesi politikaları izlenmiştir. 1980’li yıllara kadar dış piyasalara yönelik bütünleşmeyi destekleyen teşvikler uygulanmıştır. 2000 yılında teşvik sistemi gözden geçirilerek yüksek getirisi olan teknolojik ürün üretimi faaliyetlerine başlanmış, 2009 yılında devreye giren sistemle birlikte ülke dört yatırım bölgesine bölünmüş ve teşvik alanı genişletilmiştir. Bununla birlikte 2012 yılında uygulanmaya başlanan Yeni Teşvik Sistemi bugüne kadar özellikleri bakımından en kapsamlı teşvik sistemi olma özelliği taşımaktadır.

Ayrıca bu çalışmada küçük ve orta düzeydeki işletmelerin teknolojik ve küreselleşme süreçlerinde karşı karşıya kaldıkları problemlere çözüm üretip onları desteklemek, işletmelerin kalite düzeyini, teknoloji ve pazarın imkanları açısından daha üst seviyelere çıkararak, rekabet edebilirliklerini desteklemek amacıyla kurulan KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Teşvik, Destek, Sistem, KOSGEB

ABSTRACT

INCENTIVE AND SUBVENTION SYSTEMS IN TURKEY: A STUDY ON KOSGEB

DÜLGER, Oğuzhan

Term Project

Business Administration Department

Management and Organization Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Celalettin SERİNKAN

January 2020, 37 Pages

Across the globe, states regard the economy as the most effective weapon in terms of competing with each other. As a matter of fact, in order to create employment opportunities for their citizens and to have foreign investors in their homeland, governments in that period waived the taxes they would receive and provided all the necessary support. In this respect, if we take our country into consideration, efforts were made to increase investment and employment in the post-republican period, and pursued policies to minimize development levels between regions. Until the 1980s, incentives were introduced to support integration towards foreign markets. In 2000, the incentive system was revised and the production of high-yielding technological products started. In 2009, the system was divided into four investment regions and the incentive area was expanded. After all, the New Incentive System, which was introduced in 2012, is the most comprehensive incentive system in terms of its features up to today.

In addition to that, in this study, KOSGEB (Administration of Small and Medium Scale Industry Development and Support) which is established with the purpose of providing solutions to the problems that small and medium enterprises' face in the technological and globalization processes and to support them by increasing the quality level of the enterprises in terms of technology and market opportunities and supporting their competitiveness, is discussed.

Key words: Encouragement, Support, System, KOSGEB

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TEŞVİK VE DESTEK SİSTEMLERİ

1.1. Teşvik Kavramı ve Tanımı:.....	2
1.2. Teşvik Politikalarının Amacı.....	4
1.2.1. Sanayileşmeyi ve Ekonomik Kalkınmayı Sağlamak	4
1.2.2. Ekonomide Uluslararası Rekabeti Sağlamak.....	4
1.2.3. Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak.....	5
1.2.4. İstihdam Yaratmak.....	5
1.3. Teşvik Politikalarının Gerekçeleri ve Etkin İşleyişi.....	5
1.4. Teşvik Politikası Araçları	7
1.4.1. Amaçlarına Göre Teşvikler	7
1.4.2. Kapsamına Göre Teşvikler.....	7
1.4.3. Veriliş Aşamalarına Göre Teşvik	8
1.5. Kullanılan Araçlara Göre Teşvikler	9
1.5.1 Ayni Teşvikler	9
1.5.2. Nakdi Teşvikler.....	9
1.5.3 Vergi Teşvikleri	10
1.5.3.1. Dolaysız Vergi Teşvikleri.....	10
1.5.3.2. Dolaylı Vergi Teşvikleri	11
1.5.3.2.1. Katma Değer İstisnası	12
1.5.3.2.2. İhracat İşleme Bölgeleri (Serbest Alanlar)	12
1.6. Türkiye’de Teşvik Politikalarının Tarihçesi.....	13
1.6.1. 1950 Öncesi Dönemi Teşvik Uygulamaları	13

1.6.2. 1950-1980 Arası Teşvik Uygulamaları	14
1.6.3. 1980 Sonrası Dönemi Teşvik Uygulamaları	15
1.6.4. 2009 Yılında Uygulanan Teşvik Sistemi.....	17
1.6.5. Yeni Teşvik Sistemi: 2012	19

İKİNCİ BÖLÜM

KOSGEB'E YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

2.1.KOSGEB'in Tarihsel Gelişimi.....	21
2.2. KOSGEB'in Organizasyon Yapısı	22
2.3. KOSGEB'in Bütçesi.....	24
2.4. KOSGEB'in Hedef Kitleleri	24
2.5. KOSGEB Desteklerine Genel Bakış	25
2.6. KOSGEB Destekleri.....	27
2.6.1. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi	27
2.6.2. KOSGEB Yeni Girişimci Desteği	27
2.6.3. KOSGEB İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği	27
2.6.4. KOSGEB İş Planı Ödülü	28
2.6.5. KOSGEB Genel Destek Programı	28
2.6.6. KOSGEB KOBİ Proje Desteği	29
2.6.7. KOSGEB KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı	29
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	30
KAYNAKÇA	33
EKLER	36
ÖZGEÇMİŞ	37

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Teşvik Sisteminin İşleyişi	7
Şekil 2. Yeni Teşvik Sistemi Bölgeler Haritası	19
Şekil 3. Personelin KOSGEB'deki Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı	23
Şekil 4. Personelin Görev Yaptığı Yere Göre Dağılımı.....	23
Şekil 5. Bölgelere Göre Destek Tutarının Dağılımı.....	25
Şekil 6. KOSGEB Destekleri Programları Yönetmeliği Kapsamında Verilen Destek Tutarının Ölçeksel Dağılımı.....	26

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksine Göre Sıralaması.....	18
Tablo 2. Bazı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE-2011)	20

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
AB	Avrupa Birliği
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
KDV	Katma Değer Vergisi
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yöre
KKDP	Kaynak Kullanımını Destekleme Primi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
İİBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması
SEGE	Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
KÜSGEM	Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
KÜSGET	Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı Genel Müdürlüğü
SEGEM	Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
İŞGEM	İş Geliştirme Merkezi

GİRİŞ

Devletler mevcut ekonomik düzende toplumların sosyal ve ekonomik yapılarına uyan teşvik politikaları belirleyip uygulamaktadır. Türkiye’de Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber hükümetler tarafından teşvik politikaları benimseyip, düzenlemelere gerek duyulduğunda güncelleyip günümüze kadar sürdürülmüştür. Bu süre zarfında uygulanan politikaların özellikle planlı dönemde büyük gelişmeler gösterdiği görülmektedir. Ülkemizde hükümetler teşvik politikaları araçlarını sanayileşmeyi artırmak, istihdam seviyesini yükseltmek, bölgeler arası gelişmişlik düzeyini azaltmak ve işletmelere gerekli desteklerin sağlanarak ekonominin dış rekabete ayak uydurması üzerine kurmaktadır.

Türkiye ekonomisinin çok büyük bir bölümünü oluşturan ayrıca ekonominin lokomotifini olan KOBİ’ler istihdama katkı sağlama, üretim ve uluslararası rekabet açısından büyük önem arz etmektedir. KOBİ’lerin durumu ülkemizin ekonomik notunu da doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple devletlerin en önemli hedefleri arasında KOBİ’lerin gücünü arttırmak adına rekabet edilebilirliğini, esneklik seviyesini ve kalite düzeylerini artırma düşüncesi yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde girişimciliğin gelişmesinde büyük bir katkı sağlayan, devletin en önemli istihdam kurumlarından olan KOSGEB’in faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TEŞVİK VE DESTEK SİSTEMLERİ

Teşvik politikaları kapsamında kavramın tanımı ve özellikleri ile bu politikalara yönelik amaçlar ve gerekçeler ele alınmıştır.

1.1. Teşvik Kavramı ve Tanımı:

Teşvik kelimesinin çeşitli tanımları vardır. Ülkelerin kalkınmalarına, hedeflerine, sahip oldukları sosyo-ekonomik ve toplumsal yapılarına göre değişebilen politikaların yapılması veya duruma göre yapılmamasını özendirmek amacıyla devletlerce sağlanan parayla ilgili ya da parayla olmayan destekler bütünü olarak tanımlanabilir.

Ankara Ticaret Odası teşvik kavramını “Ülkelerin kalkınma stratejilerine ve mevcut sosyo-ekonomik ve toplumsal yapılarına bağlı olarak belirli aktivitelerin yapılmasını veya yapılmamasını özendirmek amacıyla kamu tarafından sağlanan nakdi veya gayri destekler paketi” olarak tanımlamıştır (Ankara Ticaret Odası, 2000: 7). Teşvik kavramını ekonomik açıdan ele alırsak, devlet tarafından gelişmemiş, gelişmeye açık veya gelişmiş sektörlerin zamanın şartlarına ayak uydurabilmesi adına maddi ve manevi yardımların yapılması ve bunun özendirilmesi durumu olarak tanımlanabilir. Diğer bir yandan Çiloğlu, teşvik kavramını “Belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek ve özendirmeler” olarak tanımlamıştır (Çiloğlu, 1997: 1).

Teşviklerin içerdiği konular ise şöyle sıralanabilir;

- Ar-Ge sübvansiyonları
- Özel amortismanlar
- Gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti
- İhracat vergi iadesi
- Yatırım indirimi
- Faiz ve vergi iadeleri
- Gümrük taksitleri
- Bina ve teçhizat sübvansiyonları

Teşvik kavramı yerine bu dalda “üreticiye yapılan transfer harcamaları, primler, parasal olmayan yardımlar, ucuz krediler, devlet yardımları” gibi kavramlar da kullanılmaktadır.

Teşvik kavramı kullanılan amaca göre farklı türlerde tanımlanabilmektedir. Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından benimsenen teşvik kavramı, taraflarınca belirlenen ekonomik faaliyetlerin diğerlerine kıyasla daha fazla gelişmesini ve hızlı kalkınmasını sağlamak amacıyla devlet tarafından çeşitli şekillerle verilen maddi veya maddi olmayan destek ve yardımlardır.

Teşvik kavramını daha iyi anlamak açısından temel özelliklerinden bahsetmek gerekir. Bu özellikler:

- Teşvikler devlet tarafından sağlanır.
- Çoğunlukla özel sektör kesimine verilir. Bununla birlikte kamu teşebbüslerine devredilebilir.
- Teşvik sağlanan firmalar açısından bir yararı ifade etse de devlet tarafında gelir kaybı ve fondaki nakdi tutarın azalmasına yol açar.
- Açık veya gizli olabilir
- Dolaylı veya dolaysız olarak verilebilir
- Diğer bölgelere nazaran geri kalmış yerlerin gelişmişlik düzeyindeki farklılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak bölgesel anlamda teşvik araçları uygulanabilmektedir.

Ülkemizde devlet yardımları kavramı kullanılmamaktadır. Bunun yerine teşvik ve destek sistemleri kavramı kullanılmaktadır. Dış ticaret alanında ise genelde sübvansiyon terimi kullanılmaktadır. Bunun dışında Türkiye'nin AB'ne tam üyelik süreci kapsamında devlet yardımları kavramı bu kavramların hepsini kapsayan bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak günlük dilimizde devlet yardımlarından çok teşvik kelimesi yer almıştır. Teşvik, devlet tarafından belirli sektörlerle, işletme veya işletme gruplarına, belirli bölgelere, belirli mal ve hizmetlerin üretimi dahil tüm aşamalarına yönelik olarak verilen yardımı belirtir. Teşvikler doğru zamanda ve doğru yerde kullanıldığında o alanda ve o alanın etkileyebileceği yerlere ekonomik olarak önemli katkılar sağlar. Bu teşvikler devletlerin vazgeçemediği müdahale araçlarıdır fakat uzun vadede ekonomik refah olarak düşük seviyede kalmaktadır.

1.2. Teşvik Politikalarının Amacı

Devlet teşviklerinin yerine ve zamanına göre özel amacı olmakla birlikte ana hedef olarak ülkenin refah düzeyinin artırılması hedeflenir. Teşvikler, devletlerin ekonomik hayat düzenini oluştururken maliye politikası aracı olarak hizmet eder. Amaç ekonomide belli bir alanda veya tüm alanlarda gelişmeyi sağlamaktır.

1.2.1. Sanayileşmeyi ve Ekonomik Kalkınmayı Sağlamak

Teşvik politikası, ekonominin istenen seviyeye gelmesi ve istenen yapıya bürünmesi için temel bir araçtır. Endüstrileşme politikasının istediği en verimli ekonomik yapılar adına gerekli bir araçtır. Yatırımlar tasarruflara bağlıdır. Tasarrufun getirdiği yatırımlar ise kalkınmayı oluşturur. Bu sebeple yatırımların ve tasarrufların bütünüyle teşvik edilmesi zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik olarak teşviklerin temelinde sahip olunan kaynakların ülke ekonomisi açısından en verimli olarak kabul edilen alanlara yönlendirilmesi anlayışı hakimdir. Buna bağlı olarak teşvik sistemleri, ülkelerin kendi içindeki dinamiklerine ve gelişmelerine bağlı olarak demografik yapıya, yatırımlara ve ihracat gibi kalemlere öncelik vermek suretiyle değişebilmektedir.

1.2.2. Ekonomide Uluslararası Rekabeti Sağlamak

Dünyanın artık küçük bir pazar haline gelmesiyle birlikte ülkeler ekonomik anlamda uluslararası rekabete uygun biçimde teşvik politikalarını sık ve yaygın şekilde kullanır. Geçtiğimiz son yirmi yıla baktığımızda ülkeler, uluslararası alanda hareket eden firmalardan yatırım olarak pay almak amacıyla teşvik politikası araçlarını daha sık şekilde kullanmaya başlamışlardır. Devletin kendi içinde geliştirmeyi düşündüğü sektörlerle yönelik veya uluslararası rekabet sonucu zor durumda kalan ya da yeni kurulma aşamasında olan sektörlerle devletler tarafından destekler sağlanmaktadır. İç ve dış piyasalarda yaşanan rekabet gücünün artırılması ve istihdama yönelik pozitif veriler yakalanarak ödemelerdeki dengenin olumlu anlamda getiri sağlanması amaçlanmaktadır (Leblebici, 2002: 5).

1.2.3. Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak

Bir bölge, o alandaki dinamikler vasıtasıyla gelişmeye açık olur. Fakat her bölge aynı değildir. Çeşitli nedenler o bölgedeki farklılıkları oluşturur. Bu nedenlerden bazıları; yer altı ve yer üstü kaynakları, nüfus, beşerî faktörü, o bölgenin kültürel ve tarihi birikimidir. Devletler herhangi bir sektörü teşvik ederken büyük çaplı ekonomik yapıya etki ederken, bunun dışında işletmelerin dış ticaret alanında yaptığı kollayıcı politikalar da bölgelere tesir etmektedir (Elmas, 2001: 2).

Devletler bölgesel alandaki farklılıkları gidermek adına uygun gördüğü sektörü teşvik eder ve geliştirilmesine katkıda bulunur. Örnek olarak Portekiz’de hükümetler gelişmeye müsait olan bölgeleri ayaklandırmak adına girişimcilere sanayi kurulması için arsa, endüstri yerleri temin edip, gerçekleşecek olan her yatırımda yatırım tutarının %15’ i düzeyinde maddi teşvikler sağlanmaktadır (Mazlum vd., 1990: 13-14).

1.2.4. İstihdam Yaratmak

Ülkeler işsizlikle mücadele kapsamında istihdam yaratabilmek için yeni iş kolları açmaktadır. Gerekli gördükleri sektörleri teşvik politikalarına başvurarak teşvik etmektedirler. Yeni faaliyete geçen işletmelere piyasaya tutunup rekabet koşullarına uyum sağlamak adına piyasaya kıyasla daha düşük faizli kredi imkânı vermektedir.

1.3. Teşvik Politikalarının Gerekçeleri ve Etkin İşleyişi

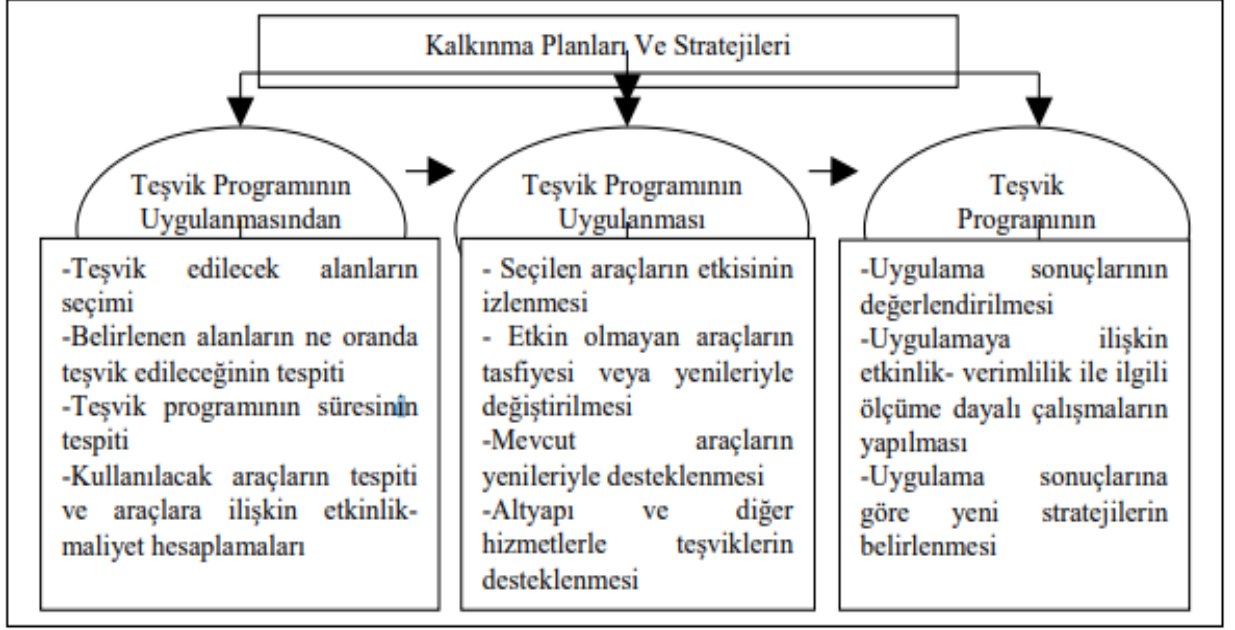
Teşvikler, genelde ekonomiyi iyileştirmeye yönelik amaçlarla yapılmasının yanında, bölgedeki dengesizliklerin giderilmesini de amaç olarak ele almaktadır. Devletler sosyal sorunları ortadan kaldırmak amacıyla bölgesel teşvik politikaları uygulayıp problemleri çözmeye çalışmaktadır. Piyasa işleyişinde devlet, politikalarını belli başlı konulara ve sektörlerle odaklaması her ne kadar haksız rekabet yaratsa da kamuda uygulanan politikaları zorunlu kılan sebep ise dış faktörler tarafından sağlanan pozitif yararlarıdır (DPT, 2007: 2). Devlet piyasa mekanizmasını olağan akışına bıraktığında bazı bölgelerde eşitsizlik, çevreyle ilgili birtakım sıkıntılar ve istihdam alanında olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Uygulanan teşvik politikaları devletlerin gelişmişlik düzeylerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler genellikle geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası alanda rekabet edebilme,

yabancı yatırımcıları ülkesine çekme ve teknoloji transferi konuları üzerinde durmaktadır. Gelişmiş ülkeler ise mevcut rekabet gücünü korumak, sorunlu sektörleri desteklemek ve işsizliği azaltmak amacını gütmektedirler.

Ülkelerin sahip oldukları kaynak miktarının mevcut durumu, sermaye alanındaki potansiyeli, ülke pazarının hacmi ve genişlik kapasitesi, siyasetin yapısı ve toplum kültürü gibi faktörler önemli bir etki yaratmaktadır. Teşvik tedbirleriyle beraber devlet, eline geçecek olan maddi kaynaklardan feragat ederek bu fonu girişimcilere bırakmaktadır (Uluatam, 1971: 92).

Devletler, yabancı yatırımcıları ülkelere çekebilmek adına kendi iç şartlarında diğer devletlerden önemli ölçüde pozitif anlamda ayrılması gerekmektedir. Yatırımcıların gözünde ülkeler cazip fırsatlara açık bir alan olarak görüldüğünde yatırımcılar tarafından para akışı sağlanarak yatırımlar yapılmaktadır. Yatırımcıların yatırım kararı alması için o ülkedeki piyasa verileri, iş gücünün niteliği ve durumu, endüstri bölgelerinin altyapı ve üst yapı imkanları, enflasyon, hukuk ve adalet sistemi ve ayrıca faiz gibi kalemler göz önünde bulundurulmaktadır. Bu sebeple teşviklerin işleyişi, cazibesi ve fırsatlarının diğer ülkelere oranla daha iyi olması yabancı yatırımların o ülkeye gelmesi adına büyük önem arz etmektedir (Sarıöz, 2006: 28).

Teşvik politikalarının verimlilik düzeyini ölçmek, bu konuyla ilgili geleceğe dönük olarak yeni teşvikleri yürürlüğe koymak açısından oldukça önemlidir. Politikaların etkin olabilmesi adına devletlerin yaptıkları plan ve stratejilerin günün koşullarına uygun ve uluslararası gelişmeleri de takibe alarak hareket etmesi gerekmektedir. Teşvik sisteminin etkin rol oynayabilmesi, teşvikin uygulamaya konulmadan, uygulamaya konulduğu aşama ve sonraki süreçte önemli ihtiyaçların belirlenmesi, ülkenin demografik ve sosyal özellikleri göz önünde bulundurularak amaçlara uygun olarak belirlenmelidir.

Şekil 1. Teşvik Sisteminin İşleyişi

Kaynak: Topal, 2006: 37.

1.4. Teşvik Politikası Araçları

Teşvik politikası araçları özelliklerine göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Aşağıda amaçları, kapsamı, verilmiş aşamaları ve kullanılan araçlara göre sınıflandırılarak incelenmiştir.

1.4.1. Amaçlarına Göre Teşvikler

Amaçlarına göre teşvikleri ihracatı desteklemek, yabancı sermayeyi çekmek, bölgesel düzensizliği ortadan kaldırmak, yatırım arttırmak, üretim kapasitesini yükseltmek, araştırma, geliştirme ve teknolojik gelişmeyi sağlamak, kalite ve verimlilik artışı sağlamak, KOBİ'leri desteklemek vb. şeklinde sıralanmaktadır.

1.4.2. Kapsamına Göre Teşvikler

Kapsamına göre teşvikleri özel ve genel olarak ikiye ayırabiliriz. Özel amaçlı teşvikler belirli bölgeleri, belirli sektörleri ve firmaları diğerlerine göre daha avantajlı konuma getiren teşviklerdir. Bunlara örnek olarak KOBİ'lerin yapacak oldukları yatırımlara yönelik faiz desteği ve kredi destekleri olarak sıralanabilir. Genel teşvikler ise ülke ekonomisinin genelini kapsayan ve sektörler arası herhangi bir ayırım yapmadan her

sektöre eşit oranlarda uygulanan teşviklerdir. Genel teşviklere örnek olarak KDV'nin ertelenmesi, gümrük muafiyeti vb. olarak söylenebilmektedir.

1.4.3. Veriliş Aşamalarına Göre Teşvik

Teşvikleri veriliş aşamalarına göre üç başlık altında toplayabiliriz. Bunlar, yatırım öncesi sağlanan teşvikler, yatırım döneminde sağlanan teşvikler ve işletme dönemi teşvikler olarak sıralayabiliriz.

Yatırım öncesi sağlanan teşvikler, girişimcilerin doğru yatırım kararları alıp yatırımlarını yapmaya yönlendirmek amaçlıdır. Bu teşvikler aynı, nakdi veya teknik nitelikli yardımlardan oluşmaktadır. Gelişmeye açık ülkelerin yatırımları çekmesi amacıyla profesyonel kurumlar ülkenin tanıtımına yardımcı olmaktadır. Bu kurumlar profesyonel şekilde çalışarak ülkedeki eksikliklerin neler olduğunu tespit edip, fırsat ve dezavantajları değerlendirerek, hedeflere en uygun biçimde hareket ile yabancı yatırımcıları ikna yoluna gitmektedir (Duran, 2003: 28). Bali'ye göre bu teşvikler yatırımcıların ilgisini büyük oranda çekmektedir. Zira yatırımcıların en çok zorluklarla karşılaştıkları devre yatırım öncesi ve yatırım süredir (Bali, 1979: 11). Yatırım öncesi teşvikler yatırımların daha kolay ve hızlı gerçekleşmesini, girişimcinin finansman yükünün hafiflemesini ve maliyetleri düşürmeyi amaçlamaktadır.

Yatırım dönemi sağlanan teşvikler, işletmenin yatırımlarının devam ettiği sürece devam eden teşviklerdir. Yatırım döneminde uygun koşullu kredi sağlanması arsa tahsisi gibi yardımlardan bahsedebiliriz. İşletmenin verimliliğini arttırmaya, karlılığı yükseltmeye ve maliyeti düşürmeye yönelik amaçlar vardır. Emek-yoğun ya da teknoloji-yoğun işletmelerde de uygulanan teşvik araçlarının etkileri farklı olabilmektedir. Teknoloji yoğun işletmeler daha çok makine teçhizata yönelik teşvik araçlarını tercih ederken, emek yoğun çalışan işletmeler daha çok işçi maliyetlerini etkileyen teşvik araçlarını tercih etmektedirler (Duran, 1998: 18).

İşletme dönemi (yatırım sonrası teşvikler) ise, Bali'ye göre yatırım sonrası teşvikler, çoğunlukla ödenecek vergi ile ilgili olmaktadır. Gelir vergisi, kurumlar vergisi ile çeşitli vergi, resim ve harçları yatırım sonrası elde edilen teşvikler olarak sayılabilmektedir. Bu vergilerin ödenmesi, yatırımın işletmeye açılarak kara geçmesine bağlıdır. Yatırımların tamamlanmasının ardından firma faaliyete geçtikten sonraki süreçte

uygulanan teşviklerde kapasite düzeyinin artırılması ve kalite veriminin optimum düzeyde tutulma çalışmalarına katkıda bulunulması gibi amaçlar hedeflenmektedir.

1.5. Kullanılan Araçlara Göre Teşvikler

Bu teşvik türü aynı, nakdi, vergi ve diğer teşvikler olarak sıralanmaktadır. Teşvik politikaları genelde 3 ana başlık altında ele alınmaktadır (Yavan, 2011: 27).

1.5.1 Aynı Teşvikler

Aynı teşvikler, firmalara ve sektörlerle karşı, muafiyet ve olumlu katkılar sağlayan, üstündeki mali yükü hafifleten veya ortadan kaldıran ayrıcalıklardır. Alt yapısı hazırlanmış bölgelerin (serbest bölgeler, sanayi siteleri vs.) ulaşım, enerji, hava kalitesi açısından ve düzenli bir çevreye sahip oluşu yatırımcılar açısından önemli bir yatırım yapma etkisi oluşturmaktadır. Alt yapısı hazırlanmış bölgelerde şirket, firma ve fabrikalar ortak ihtiyaçlarının oluşturduğu maliyetler tek bir yerden sağlanarak yatırımlarla ilgili maliyetin düşürülmesine katkı sağlamaktadır. Ülkedeki genç nüfusun, piyasadaki ihtiyaçlara yönelik verilemeyen eğitimler neticesinde işverenler, isteyeceği türden kalifiye eleman bulamamaktadır. Bu sorun gençlerin işsiz kalmasına yol açmaktadır. Türkiye sınırları içerisinde işgücü eğitimi kapsamında yürürlükte olan istihdamı artırmaya yönelik politikalar bulunmamaktadır (Hekimler, 2008: 16).

1.5.2. Nakdi Teşvikler

Hibeler, devlet tarafından verildikten sonra tahsil edilmeyen teşviklerdir. Bu teşvikler, geri dönüşü olmaması sebebiyle yatırımcılar tarafında çok önemli bir yardım görevini üstlenmektedir (Duran, 2003: 31)

Hibe, diğer adıyla fon, geliştirilen projelere katkı sağlamak adına ulusal ya da uluslararası kurum ve kuruluşların desteklediği geri ödemesi olmayan ödemelerdir. Hibeler, üniversiteler, kamu, sivil toplum kuruluşları, şirketler ve tüzel kişiliği olmayan şahıslar vasıtasıyla verilmektedir. Birçok kurum ve kuruluş belli dönemlerde ekonomik kıstaslara bağlı olarak hibe programı kapsamında ilanlar yayınlamaktadır. Hibe programlarına yönelik çeşitli uygulamalar desteklenmektedir. Bunlardan bazıları, istihdam kapasitesinin arttırılmasına yönelik destekler, hedeflenen turist sayısına yönelik

sektörün gelişmesine yönelik destekleri ve çiftçilere yönelik tarım faaliyetlerini geliştirme desteğidir.

Ayrıca üniversitelerde bilimsel ve teknolojik çalışmanın artırılmasına yönelik konularda hibe destekleri sağlanmaktadır. Hibe programlarının yıl içinde duyurulma tarihi önceden belirlenmemektedir. Bu sebeple hibe başvuruları için kurum ve kuruluşların düzenli olarak takip edilmesi gerekmektedir.

1.5.3 Vergi Teşvikleri

Vergiler, devletler tarafından maliye politikası aracı olarak kullanılmaktadır. Vergi teşvikleri, yatırımları özendirme amacını taşımaktadır. Vergi teşviklerini açıklayacak olursak, girişimcilere yönelik vergi yükünü hafifletme amacıyla devletin sektörlere veya belli projelere yardımlarda bulunarak onların üzerindeki yükü azaltmasıdır. Vergi teşvikleri, ekonomideki büyük hedeflerin tutturulması adına belli başlıklar altında uygulanıp ekonomik faaliyetlere yönelik vergi imtiyazları olarak tanımlanabilir. Devletler, bölgelere ve sektörlere yönelik yatırımların çoğaltılması ayrıca teknoloji alışverişinin desteklenmesi amacı güderek vergi teşviki aracını yürürlüğe koymaktadır (Benk, 2005:). Doğrudan ve dolaylı olmak üzere vergi teşvikleri ikiye ayrılmaktadır.

1.5.3.1. Dolaysız Vergi Teşvikleri

Dolaysız vergi teşvikleri ekonomik faaliyette bulunan iktisadi birimlere sağlanan teşvik türüdür. Kurumlar ve gelir vergisi oranları aşağı yönlü çekilmektedir. Dolaysız vergi çeşitlerini indirimli kurumlar vergisi, yatırım indirimi, zararına ilerleyen yıllara devri uygulaması, hızlandırılmış amortisman uygulamaları, yatırım sübvansiyonları ve vergi tatilleri olarak sıralanabilmektedir.

İndirimli kurumlar vergisi iktisadi bölgelere daha düşük derecede vergi oranlarının uygulanmasını kapsar. Vergi tatilleri, faaliyete yeni geçmiş şirketlerin iktisadi faaliyetlerde bulunmaları için oluşturulan dolaysız teşvik türüdür. Firmalar bu uygulamayla elde ettikleri gelirlerden belli bir süre muaf tutulurlar. Vergi tatilleri ülkemizle birlikte özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından yabancı sermaye çekmek ve yüksek gelir elde etmek amacıyla uygulanmaktadır. Vergi tatillerini olumlu

katkılarından bahsedecek olursak vergi dairelerinin yükünü hafifletir ve iktisadi faaliyette bulunmayı kolaylaştırır. En önemli dezavantajı ise girişimciler vergi muafiyeti süresi dolduğunda kurmuş olduğu şirketi veya firmayı değişik bir isim ile yeniden benzer bir yatırım yaparak vergi tatil süresini uzatabilirler. Yatırım maliyeti ise yatırımların faaliyete geçmesi adına maliyetlerin tümünün veya belli bir kısmının vergiden muaf tutulması sistemidir. Bunun sonucunda yatırımlar teşvik edilmektedir. Yatırım indirimleri vergi tatillerine göre daha etkin bir teşvik türüdür. Yatırım maliyetlerinin denetimi kolay bir şekilde yürütülür. Bunun dışında olumsuz yanı ise köklü firmalar sürekli yatırım indirimi teşvikinden yararlanabilmek adına sermayeyi yeniden alıp satma yoluna girerek farklı amaçlarla kullanabilmektedirler. Yatırım indirimleri belirli projelere, sektörlerle ve bölgelere yönelik olabileceği gibi bütün yatırım faaliyetlerinde de geçerli olabilmektedir. Yatırım indiriminin yüzdesi de yatırımın özendirilmesi için büyük önem arz etmektedir. Zararın ilerleyen yıllara devri uygulaması, hükümetlerin girişimcilere zararın belirli bir zaman için ilerleyen yıllara uyarlamaya yönelik izinde bulunmasına zararın ilerleyen yıllara devri uygulaması denir. Amortisman; iktisadi varlıklar için katlanılan giderlerin işletmenin faaliyette bulunduğu zaman zarfı içinde elde edilen gelirden düşürülmesidir. Hızlandırılmış amortisman uygulamaları ise ilk yıl ayrılan amortisman en yüksek, devam eden yıllarda ise yavaş yavaş azaltılarak ve bir amortisman ayırarak işletmede kullanılan malların açığa çıkartılmasıdır. Bu yöntem 'Azalan Bakiye Yöntemi' de denmektedir. Normal amortisman oranı her yıl sabit %20'dir. Ayrıca her yıl ayrılması gerekmektedir. Sübvansiyon; hükümetin işletmelere hizmet, para veya mal şeklinde sunduğu karşılıksız bağış anlamına gelmektedir. Yatırım sübvansiyonları ise; hükümetin yatırım yapacak girişimciye karşılıksız olarak yardıma bulunmasıdır. Yatırım sübvansiyonlarının devlete yükü vergi tatillerine oranla fazladır. Bu uygulamayla devlet vergi gelirlerini almaktan vazgeçmektedir. Bütün yatırım faaliyetlerine destek sağlayan teşvik türüdür.

1.5.3.2. Dolaylı Vergi Teşvikleri

Muafiyet kapsamına giren şirketlerin gelirlerinin tamamından veya belli bir oranda vergi yükünden kurtulmalarıdır. Bu teşvikler daha çok ihracata yönelik kesimlere uygulanmaktadır. İşletmelerin faaliyette bulunmaları için gerekli olan girdilerin vergiden muaf bırakılmasıdır. Ülkemizde ihracatı teşvik etmek adına kredilendirmeden hibe yardımlarına kadar geniş alanda teşvik araçları uygulanmaktadır.

En yaygın teşvik araçları ise gümrük muafiyeti, katma değer istisnası ve ihracat işleme bölgeleridir. Gümrük muafiyeti; üretimin gerçekleştirilmesi adına gerekli olan ithal girdi vergilerinin uygulanmamasıdır. Gümrük muafiyetinde iki sistem vardır. Birincisi, üretim yapmak için ithal girdilerden tahsil edilen bu verginin ödenmesi zorunludur. Fakat kapsamında değerlendirilen mallarda kullanılacak olan ithal girdilerin bu mal içindeki hisseleri incelenerek girdilerin ithalatı sırasında gümrük vergisi geri verilir. İkincisi ise üretilen mal ülke içinde tüketilecekse bu sırada vergilendirme yapılmaktadır. Fakat aynı mal ihracat yapılmak için dış piyasaya gönderilirse bu piyasada tüketilmesi sırasında vergilendirme uygulanacağından dolayı tamamıyla gümrük vergisi yükünden kurtulmaktadır. Bu iki sistemden hangisinin uygulanmasını belirleyen faktör ise o ülkenin vergi yönetimine göre farklılık göstermektedir.

1.5.3.2.1. Katma Değer İstisnası

Katma değer, bir malın ya da hizmetin satış bedeli ile bunların maliyet bedeli bunların maliyet bedeli arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Katma değer istisnasında vergilendirme malın tüketimi sırasında uygulanmaktadır. Katma değer vergisi istisnası ve gümrük muafiyeti uygulayan ülkelerin başarılı bir muhasebe yöntemlerinin ve iyice yerleşmiş vergi düzenleme yöntemlerinin olması gerekmektedir.

1.5.3.2.2. İhracat İşleme Bölgeleri (Serbest Alanlar)

Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde ihracatı ve emek sanayilerini özendirmek amacıyla meydana getirilen alanlardır. Bu alanda üretilen mallar dış piyasada tüketildiği takdirde vergiden muaf tutulmaktadır. Fakat iç piyasada tüketilirse vergiye tabi tutulur. Oluşturulan bu alanlar tek başına ihracatı özendirmedi olumlu bir etki yarattığı gözlemlenmemiştir. Bu sebeple serbest alanlar seyrek şekilde teşvik edilmektedir.

Kanunlarda uygulamaya konulan teşvikler başlangıç aşamasında devletin gelir kalemlerine olumsuz yönde etki ettiği düşüncesini yaratmaktadır. Fakat teşvikler planlı bir şekilde uygulandığı zaman girişimcilerin devletin katkısıyla beraber verimli yatırımlar oluşturarak gerek üretim verimliliği gerek istihdama sunulan katkısı neticesinde uzun dönemde vergi gelirlerinden büyük ölçüde istifade etmesine katkı sağlayacaktır (Bıyık ve Kıratlı, 2006: 61).

1.6. Türkiye’de Teşvik Politikalarının Tarihçesi

Günümüzde gelişmiş ülkeler teşvik politikalarını, kendi ekonomilerinin istihdam alanlarını büyütmek ve dünya pazarlarında sahip oldukları payı koruma amacıyla uygulamaktadırlar. Bu teşvik uygulamalarını geliştirmekte olan ülkeler ise rekabet edebilme, işsizliği azaltma, yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi ve uzun vadede ekonomik büyümeyi elde etmek amacı gütmektedir. Uzun vadede kalkınma ve ekonomik büyüme planına sahip ülkelerde, teşvik uygulamaları kalkınma stratejilerine uygun bir biçimde hazırlanmakta ve teşvikler istikrar sağlayıcı bir görev üstlenmektedir.

Türkiye’deki teşvik sistemlerinin belirli bir alana yayılmış ya da özel olarak hedefleri vardır. Bu sistem karmaşık görünümündedir ve kısa, orta ve uzun döneme ayrılmıştır. Destek sistemlerinin zor anlaşılmasındaki sebep ilgili mevzuatın sürekli değişerek ortaya karmaşık hedeflerin konmasından dolayı kaynaklanmaktadır (Küçüköğlü, 2005: 307).

Ülkemizde yatırımların özendirilmesi adına hayata geçen ilk uygulamalar Osmanlı İmparatorluğu zamanında ilk kanuni mevzuat ile yürürlüğe konmuştur. O dönemde her ne kadar mevzuat yapılsa da esas olarak Cumhuriyet sonrası dönemde uygulanma fırsatı bulunmuştur. Cumhuriyetin kurulmasından günümüze geçen sürede uygulanan kalkınma programları, bölgelerdeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve elde olan kaynakların etkin bir biçimde kullanılması neredeyse her programda yerini almıştır. Bununla birlikte iç Pazar kalitesinin artırılması, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi ve bunun sonucunda dış piyasadaki rakiplerle rekabet edebilme ve yabancı yatırımların ülke için cazip hale getirilerek ülkeye çekilmesi amacıyla teşvik politikaları benimsenmiştir. Farklı uygulamalar benimsenmiş. Türkiye’de günümüze kadar farklı uygulamalar benimsenmiş, çeşitli teşvik tedbirleri kanunlarla revize edilerek hayata geçirilmiştir. Türkiye’de yatırım politikaları tarihi temel olarak üç dönemde ele alınmaktadır.

1.6.1. 1950 Öncesi Dönemi Teşvik Uygulamaları

Teşvik uygulamaları kapsamında ilk düzenleme 1913 yılında “Teşvik-i Sanayi Muvakkati” kanunuyla yürürlüğe konmuştur. Kanunla birlikte sanayi kuruluşlarına makine temini, devletin topladığı vergilerin bir kısmından muaf tutulma ve yatırım

yapılması adına arsa tahsisi gibi yardımlar sağlanmıştır (Karaca, 2004: 56). Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte devlet sanayiye yönelik teşvik hamleleriyle 1927 yılında 15 yılı kapsayan Teşvik-i Sanayi Kanunu’nu yürürlüğe koymuştur. 1939 yılına kadar uygulanan politikalarda devletçi-karma ekonomi düşüncesi benimsenmiştir (DPT, 1982: 118). 15 yıllık süre zarfında arazi, elektrik, telefon ve telgraf hattında iyileştirmelere gidilmiştir. Devlet, yerli üretimin korunması ve özendirilmesi için devlet aracılığıyla doğrudan mal ve hizmet üretimine yönelik tesisler kurulmasına yardımcı olmuştur. 1923-1929 yılları arasında kalkınma stratejisi ve teşvik tedbirleri özel sektör ağırlıklı yapılmıştır. Fakat bu dönemde büyük dünya bunalımının başlaması, teknoloji birikiminin eksikliğinden kaynaklanan durum, sosyal altyapının yetersizliği ile 1925 yılında yapılan vergi reformu neticesinde aşar vergisinin kaldırılmasına bağlı olarak vergi yükünün tarımdan sanayiye kaydırılması nedenlerinden dolayı özel sektörde istenilen ölçüde başarıya ulaşılamamıştır. O dönemdeki girişimcilerin sermaye miktarının çok az olması, yeterli düzeyde bilgiye ve sanayileşmeyi gerçekleştirme beklenen özel sektörde sermaye birikiminin az olması ve özel girişimcilerin yeterli bilgi ve tecrübeden yoksun olmaları, uzun dönemli kar getirisinden çok kısa sürede kar elde etme çabaları ve ayrıca gümrük korumasından mahrum olması sebebiyle özel sektördeki sanayileşme sekteye uğramıştır (Giray, 2006: 228). 1930 tarihinde İkinci Sanayi Kongresi toplanmıştır. Kongrede, başarıya ulaşılamayan özel sektör ağırlıklı kalkınma hamlelerinden vazgeçilmiş, kamu ve özel kesimin beraber olduğu karma ekonomik düzen benimsenmiştir. Bu dönemde Maden Tetkik ve Arma Genel Müdürlüğü, Kimya Endüstrisi Kurumu, Sümerbank ve Etibank gibi kamu iktisadi kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Devlet, bu kuruluşlar vasıtasıyla sanayileşmede öncü olmaya çalışmıştır. 1942 yılında “Teşvik-i Sanayi Kanunu” yürürlükten kaldırılmış ve yeni bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu gelişmeden sonra özel sektör yatırımlarına yönelik destek ve politikalar ortadan kalkmıştır.

1.6.2. 1950-1980 Arası Teşvik Uygulamaları

1950’den itibaren tekrar özel sektör öncelikli politikalar izlenmeye başlanmıştır. Özel sektörü yatırım yapmaya teşvik etmek amacıyla yatırımın kalemlerinin iyileştirilmesine gidilmiştir. Alt yapı yatırımları yapılmış, özel sektörün kullanması için kredi imkanları artırılmış, tarımsal üretim desteklenmiş ve girişimciyi özendirici politikalar izlenmiştir. 1951 yılında yabancı yatırımcıların ülkeye gelmesini teşvik etmek

adına “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” çıkarılmıştır. Bunun yanında sanayi sektöründe orta ve uzun vadede yatırım kredisi sağlamak için “Yabancı Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur”. Yine bu dönemde “Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu” ve beklentileri tam olarak karşılayamayan “Petrol Kanunu” da çıkarılmıştır. Bu dönemle birlikte taleplerdeki artış ve yabancı girişimcilerin sanayi sektörünü finanse etmesi sonucu sanayideki yatırımlar artmıştır. 1950’li yıllarda uygulanan politikalar günümüzdeki karma ekonomik yapısının alt yapısını oluşturmuştur (Küçükoğlu, 2005: 315-317). 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurularak planlı bir döneme geçilmiştir. Özendirme ve yönlendirme en çok bu dönemde uygulanmaya başlanmış olup günün koşullarına göre belirlenen politikalar ve stratejilerle Türkiye’deki teşvik sistemi değişip gelişerek bugünkü halini almıştır. İlk yatırım indirimi 1963 yılında uygulanmış olup, daha sonra 22 il Kalkınmada Öncelikli Yöre (KÖY) ilan edilerek uygulama alanı genişletilmiştir (Kalafat, 2003: 48).

1980 sonrası sanayileşmede ithal ikame yöntemi uygulaması son bulmuş, ekonomi çarklarını ihracata bağlayan sanayileşme planına gidilmiştir. Sanayinin uluslararası düzende söz sahibi olması adına devlet teşviki olarak uygun kredi imkanları ve vergilendirmede kolaylıklar sağlayacak birtakım uygulamalar benimsenmiştir (Eser, 2011: 39). 1980’e doğru ortaya çıkan petrol fiyatları, sınırlı iç piyasa ve ihracata yönelmedeki yetersizlikler sebebiyle devletin maliyetleri artmış, hedeflenen istikrar ve büyüme rakamları sağlanamamış, bunun sonucunda önemli derecede ekonomik sorunlar çıkmıştır. Buna istinaden ülkenin ekonomik yapı ve politikalarında önemli değişikliklerin yapılması elzem hale gelmiştir.

1.6.3. 1980 Sonrası Dönemi Teşvik Uygulamaları

1980 yılına doğru yaşanan ekonomik işlemlerdeki tutarsızlıklar, o dönemde patlak veren ekonomik krizle birlikte devlet, ithal ikameci pozisyondan dışa dönük kalkınma hamlesi benimsenmiştir (DPT, 2001: 16). 24 Ocak ekonomi kararıyla birlikte istikrar saptanması adına yabancı sermayelerin yapacakları yatırımlara yönelik teşvikler ele alınmış, dış ticaret serbest hale getirilmiştir (Duran,1998: 68). Kamu sektörü daha çok teşvik eden bir tutum sergileyip, yatırımların yapılması adına teşvik politikaları geliştirmiş, alt ve üst yapı hizmeti gerçekleştirerek yatırımları çekmek adına destekleyici bir görev üstlenmiştir. 1985’e kadar ihracat kalemi üzerinde durulmuş, bu kapsamda nakdi teşvikler uygulanmıştır. 1985’ten sonra ise teşvikler yatırım yapılarak

gerçekleştirilmiştir. Esnek bir kur politikası benimsemiş, teşvik sisteminde ihracata yönelik krediler önem kazanmıştır. Kamu bütçesine yük olmayacak biçimde yeniden yapılandırılmaya gidilmiş, devletin piyasadaki rolü azaltılmış ve Kamu İktisadi Teşebbüslerini özelleştirilmesine yönelik çalışmalar başlanmıştır. Toplamda 25 il olmak üzere (20 tanesi birinci derecede, 5 tanesi ikinci derecede) kalkınmada öncelikli yöreler (KÖY) tekrardan ele alınmıştır (Duran, 1988:74).

Teşvik sisteminin daha aktif bir şekilde rol alması amacıyla teşvik yasasında birtakım değişikliklere gidilerek uygulama belgeleri yürürlükten kaldırılıp işlemlerin tek belge ile sağlanması sistemine gidilmiştir (Kalafat, 2003: 27). 85/10011 sayılı karar Karar bünyesinde Kaynak Kullanımını Destekleme Primi (KKDP) yürürlüğe girmiştir. Uygulamada teşvik tedbirleri dışında nakit teşvikler eklenmiş olup, yatırım kararlarını büyük ölçüde pozitif yönde etkilemiş, belli başlı sektörlerle yönelik yatırımla önemli derecelerde artmasına katkı sağlamıştır. Bu uygulama Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) ve Organize Sanayi Bölgelerine, (OSB) yatırım yapılması halinde yatırım tutarının yaklaşık %50'sine kadar nakit hibe desteği verilerek turizm, sağlık ve eğitim gibi kalkınmaya önemli derecede katkı sağlayan sektörlerde yatırımlar tavan yapmıştır. İmalat sanayiinde Denizli, Uşak, Kahramanmaraş ve Gaziantep gibi iller, turizmin olmazsa olmazları tatil köyleri ve beş yıldızlı konaklama tesisleri Ege ve Akdeniz bölgelerinde yapılarak bölgede büyük yatırımlar gerçekleştirilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000: 63).

1990 yılından itibaren kamuda kaynak sıkıntısı patlak vermiş, yatırımların teşvikine yönelik ayrılan bütçe yeterli düzeyde yaratılmamış, ayrıca verilen teşviklerle ilgili birtakım yolsuzluk faaliyetleri saptanmıştır. Bunun sonucunda 1991'de Kaynak Kullanımını Destekleme Primi uygulaması yürürlükten kaldırılmış, bunun yerine bazı vergi türlerinde indirim uygulanmak üzere yatırım teşvik sistemi getirilmiştir. 1990'ların ikinci yarısında 94/6411 ve 95/6569 sayılı yönetmeliklerle Gelişmiş Yörelere olarak adlandırılan bölgeler dışında (İstanbul, Bursa, Ankara, İzmir vs.) diğer bölgeler "Sanayi Kuşağı" kapsamına alınıp tüm bölgelerin eşit miktarda teşviklerden faydalanması sağlanarak teşviklerde sektörel seçicilikten vazgeçilmiştir. Fakat bu uygulama bir süre sonra 98/10755 sayılı Karar ile sonlandırılıp bölgesel ayrıma gidilmiştir. Bu kapsamda sadece gelişmiş bölgelerin yatırımlarının nasıl teşvik edileceği üzerinde çalışılmış, diğer bölgelere yönelik ise tüm yatırım konularının teşviki değerlendirilmiştir (Duran, 1998:110).

Planlı ekonomiye geçiş ile birlikte teşviklerin genelde ihracata yönelik uygulamaları barındırması ve 1990'lı yıllarda Ar-Ge, KOBİ, istihdam, çevre ve bölgesel gelişme gibi çeşitli alanlarda uygulanarak ekonomik kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır (Eser, 2011: 33). Bu yıllara kadar uygulanması planlanan teşvikler kamu maliyetlerinin göz önünde bulundurulmadığı için, kaynakların hangi alana veya kesime aktarılacağına tam olarak belirlenememesi için ve ekonominin getiri analizi yapılamamasından dolayı teşvik uygulamalarından verimli bir sonuç alınmamıştır. Diğer yandan 1999 ve 2001 krizlerinin etkisi nedeniyle teşvikler için aktarılacak olan kaynaklarda sıkıntı çekilmiş ve uygulanması planlanan yeni programlarda gecikme yaşanmıştır. Ayrıca mevzuatın sürekli devlet işlerinin yürütülmesine dair ellerin çok olması teşviklerden istenilen şekilde katkı sağlanamamasına sebep olmuştur (Karaca, 2004: 53).

2000'li yıllarda ise dünya genelindeki ekonomik yapı ele alınmış, durumların analizi gerçekleştirilmiş, uzun dönemde katma değeri yüksek olan üretim alanlarının çoğaltılması adına teşvik uygulamalarında geliştirme ve düzenlemeler yapılmıştır. Bölgesel olarak tespitler yapılmış sosyo-ekonomik yapıya en uygun ve öncelikli önemlilik arz eden sektörler belirlenmiş, kalkınma düzeyleri sıralamasına göre teşviklerden öncelikli pay alma durumu ortaya konmuştur.

2009 yılında hazırlanan bu teşvik sisteminde, teşvikler ilgili konularda yatırım yapılacak alanlar genişletilmiş, makroekonominin en büyük kalemleri olan ihracat, ithalat, istihdam gibi etkenlerin geliştirilerek teşvik sistemi 4 ayrı yatırım bölgesine ayrılmıştır.

1.6.4. 2009 Yılında Uygulanan Teşvik Sistemi

2009 yılında uygulanmaya başlayan teşvik sisteminin amacı, Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'a göre "tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır". Ayrıca uluslararası rekabet gücünü artıracak teknoloji ve Ar-Ge içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirme, doğrudan yabancı yatırımlarını artırmak, bölgesel gelişmişlik farklarını gidermek ve çevreyi korumaya yönelik yatırımları desteklemek olarak belirlenmiştir. Bu amaçlarla birlikte teşvikler 3 bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; büyük ölçekli yatırımların teşviki, bölgesel teşvik uygulamaları ve genel teşvik uygulamalarıdır. Bu sistemle birlikte ilk kez sektörel

ve bölgesel bir sisteme geçilmiştir. Ülke genelindeki iller İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) bölgelerin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişlik düzeylerine göre dört bölgeye ayrılmıştır. Devlet, yapacağı desteği her il grubunun yatırım potansiyeli ve rekabet edebileceği güç standardını dikkate alarak belirlemiştir (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 2009: 2). Bu sistemde KDV ayrıcalığı, gümrük vergisinden hariç tutma, faizlerde sağlanan dayanaklar, sigorta primi işveren desteği, vergi indirimleri, yatırım yapılması için arsa tahsisi ve taşında desteği olmak üzere yedi maliyet konusunda teşvik destekleri uygulanmıştır.

Tablo 1. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksine Göre Sıralaması

	Bölge İlleri	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
1. Bölge	İstanbul	1	2,83058
	Ankara	2	2,01563
	İzmir	3	1,51986
	Bursa, Eskişehir, Bilecik	4	0,98075
	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	5	0,78202
	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	6	0,5721
2. Bölge	Adana, Mersin	7	0,33448
	Aydın, Denizli, Muğla	8	0,28832
	Antalya, Isparta, Burdur	9	0,28086
	Balıkesir, Çanakkale	10	0,153
3. Bölge	Zonguldak, Karabük, Bartın	11	-0,07141
	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	12	-0,16572
	Konya, Karaman	13	-0,25927
	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	14	-0,31505
	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	15	-0,33754
	Kayseri, Sivas, Yozgat	16	-0,37571
	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	17	-0,40669
	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	18	-0,41735
4. Bölge	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	19	-0,55873
	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli	20	-0,55923
	Kastamonu, Çankırı, Sinop	21	-0,67547
	Erzurum, Erzincan, Bayburt	22	-0,78956
	Şanlıurfa, Diyarbakır	23	-0,96387
	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	24	-1,20401
	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	25	-1,26703
	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	26	-1,39095

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı (2009)

etkilemektedir. Bunun çözümü ise az gelişmiş bölgelere uygulanması gereken üretim girdi faaliyetlerinin sağlanması ve o bölgenin sosyo-ekonomik olarak kalkındırılmasına destek olacak teşviklerle mümkün olabilir.

Bu dönemki teşvik sisteminde gelişmişlik sıralaması 2011 yılında güncellenmiş, iller Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi'ne (SEGE) göre farklı değişkenlerle ölçülmüş, yapılan ölçümler ve analizler sonucunda il sıralamaları yapılmış ve aynı derecede gelişmişlik seviyesine sahip iller aynı bölgede yer almıştır.

Tablo 2. Bazı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE-2011)

İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası
TR 100	İstanbul	1
TR 510	Ankara	2
TR 310	İzmir	3
TR 421	Kocaeli	4
TR 611	Antalya	5
TR 411	Bursa	6
TR 412	Eskişehir	7
TR 323	Muğla	8
TR 211	Tekirdağ	9
TR 322	Denizli	10
TRC 34	Siirt	77
TRC 33	Şırnak	78
TRB 21	Ağrı	79
TRB 24	Hakkâri	80
TRB 22	Muş	81

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

SEGE, 2011 yılında yapmış olduğu çalışmada 8 alt başlıkta ve 61 değişken oluşturarak bir çalışma yapmıştır. Çalışma, istihdam düzeyi, demografik özellikler, eğitim durumu ve yaşam standartları gibi faktörler göz önünde bulundurularak yapılmıştır. 2003 yılında İlk 10'da Yalova ve Adana varken son güncellemeyle bu iller yerini Denizli ve Muğla'ya bırakmışlardır (Akdeve ve Karagöl, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

KOSGEB'E YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

KOSGEB'in (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) ülkemizin ekonomisine etkileri oldukça büyüktür. KOSGEB, KOBİ'lerin gelişmesini yardımcı olmak amacıyla özel kanunlar çerçevesinde kurulan tek kuruluştur. KOSGEB; ülkenin kalkındırılmasına yönelik stratejiler geliştiren ve uygulayan ekonominin itiş gücü görevini üstlenmektedir. Öncelikli hedef olarak KOBİ'lerin ve girişimcilerin daha etkin bir faaliyet yürütmesi adına destekleme çalışmalarına devam etmektedir. Kaynaklarını ekonomik ve sosyal alanlarda harcayarak KOBİ'lerin payını ve verimliliğini artırmak, bölgesel ve uluslararası alanda muhtemel rakipleriyle rekabet düzeyini yükseltmek adına belirli dönemlerde periyodik olarak “Stratejik Plan” yayımlanmaktadır.

2.1.KOSGEB'in Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı arasında anlaşma yapılmış olup 1973 yılında Gaziantep pilot proje kapsamına alınarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak KÜSGEM (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi) kurulmuştur. Bu yıllarda küçük ölçekli sanayi işletmelerine ortak kolaylık atölyelerine hizmet verilmiştir. Verilen hizmetler daha sonra bir değerlendirilmeye alınarak 17 Haziran 1983 tarih ve 83/6744 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan, 06 Eylül 1984 tarih ve 18157 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan “Küçük Sanayi Yayım Hizmetlerinin Geliştirilmesi” ne dair Milletlerarası Antlaşmaya göre KÜSGEM (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı Genel Müdürlüğü) adıyla işleyişine devam etmiştir. Küçük Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Merkezleri ile birlikte teknik danışmanlık hizmeti sağlamış, günümüz işletmecilik ilkelerini bu işletmelerde uygulamaya koymuştur. Standartları artırarak kalite bilincini yerleştirmiş, üretimde teknoloji seviyesinin yükseltilmesine yönelik çalışmalarda bulunmuş ve çağdaş yönetim kabiliyetlerinin kazandırılması adına teknik altyapı kapasitesinin güçlendirilmesi için hizmet sunmaya çalışmıştır. SEGEM ve KÜSGEM'in gerçekleştirmeye çalıştığı hizmetleri süreli olması ve ülkede duyulan ihtiyacın tam olarak beklentileri karşılayamaması sebebiyle 12/4/1990 tarihli ve 3624 sayılı “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiş ve iki kuruluşun tek bir elde birleşerek

ülke adına daha kapsamlı, sürekli ve yaygın bir şekilde hizmet vermek adına faaliyetlerine başlamıştır.

1990 yılında kurulan KOSGEB, 2009 yılına kadar sadece imalat sanayi KOBİ'lerine hizmet ve destek sağlamıştır. Fakat imalat sanayi dışında kalan diğer sektörlerdeki KOBİ'lerden gelen talepler üzerine KOSGEB'in mevcut durumda hedef kitlesinin tüm KOBİ'leri kapsayacak şekilde geniş bir alana yayması gerekliliği gündeme gelmiştir. Bunun sonucunda 2009 yılında aynı kanunda yapılan değişiklikle tüm sektörlerdeki KOBİ'lerin KOSGEB tarafından yardım sağlanabilmesi adına gerekli hukuki düzenleme yapılmıştır. 2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî gazetede yayımlanan 4 sayılı kararname ile KOSGEB'in statüsü, organları, yetki, göre ve sorumlulukları yeniden ele alınmıştır. KOSGEB 2019 yılında 81 ilde 92 müdürlükle küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik destek ve hizmet sağlamaktadır.

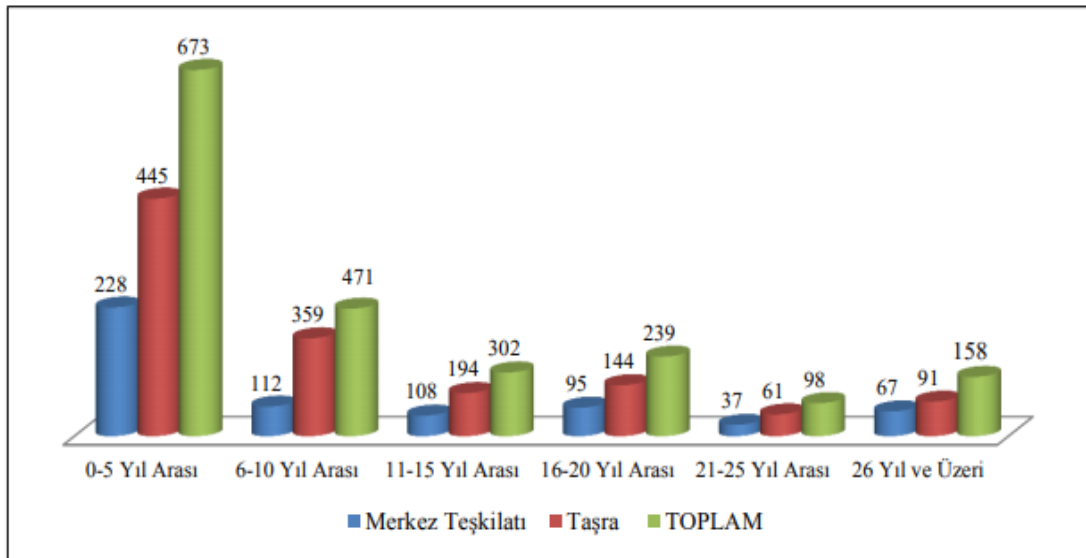
2.2. KOSGEB'in Organizasyon Yapısı

KOSGEB Genel Kurul, İcra Komitesi ve Başkanlık olarak üç idari organdan oluşmaktadır. Genel Kurul üyeleri, Başbakan veya görevlendireceği bir Devlet Bakanının başkanlığında oluşturulur. Genel Kurulun görevleri ise kalkınma planları doğrultusunda amaçları, hedefleri ve ilkeleri belirleyip işletmelerin teknolojik gelişmelerine katkı sağlamak ve işletmelerin serbest rekabet ortamına entegre olmasını sağlamak amacıyla işletmelere yönelik geliştirme ve destekleme kararları almak, yapılacak olan uygulamaların koordinasyonunu sağlamak ve ayrıca Başkanlığın yıllık faaliyet raporlarını gözden geçirip görüşler sunmaktadır. Ayrıca Genel Kurul, kendisine verilen görevlere karşı karar organı mekanizmasını üstlenmektedir. Yılda en az bir defa Devlet Bakanının başkanlığında toplanmaktadır. Genel Kuruldaki toplantı gündem başlıkları ise Başkanlık tarafından hazırlanmaktadır. Üyelerin salt çoğunluğu ile toplanıp kararlar Genel Kurul Başkanı tarafından oylamaya sunulurken kararlar oylamaya katılanların salt çoğunluğu ile alınmaktadır.

İcra Komitesi bir başkan ve dokuz üyeden oluşmaktadır. İcra Komitesinin başkanı Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanındır. Üyeleri ise; KOSGEB Başkanı, Genel Kurul'da temsil edilen Teknik Üniversite Rektörü, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Başkanı, TÜBİTAK Başkanı, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, TOBB Yönetim Kurulu Başkanı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Müsteşarı ve Hazine Müsteşarı'ndan oluşmaktadır. İcra Komitesi, başkanın çağrısı üzerine en geç iki ayda bir

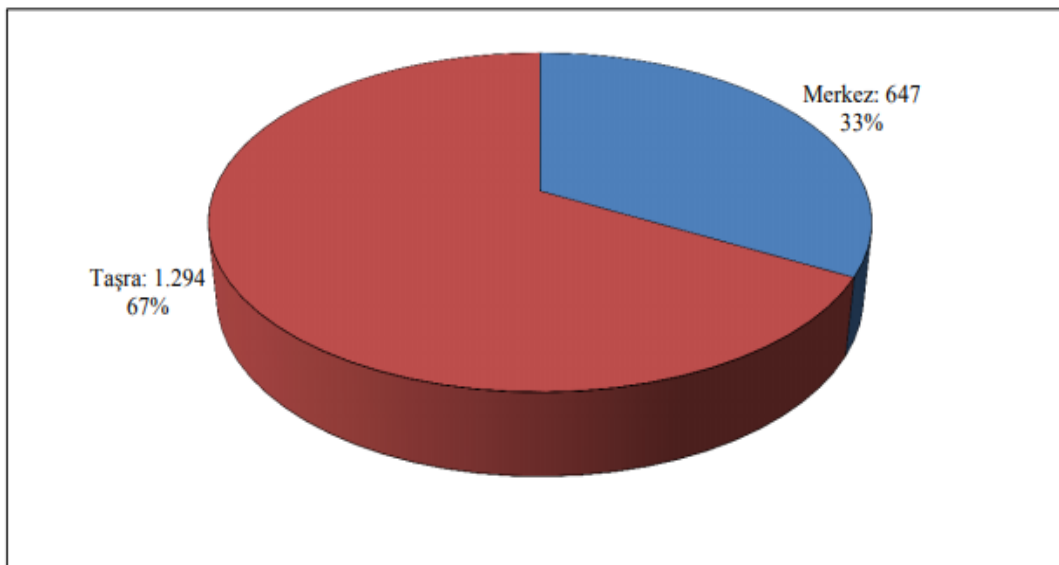
toplanmaktadır. Toplantı gündemi ise zamanı ve yeri olmak üzere en az yedi gün önceden üyelere bildirilmektedir. Komite, üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile toplanmaktadır. Kararlar toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla alınmaktadır.

Başkanlık ise Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının yürütme organı görevini üstlenmektedir. Başkanlığın merkez faaliyetleri Ankara'dan yürütülmektedir. Çalışanlara ait unvan ve birimlerdeki sayıların dağılımı Başkan tarafından yapılmaktadır.

Şekil 3. Personelin KOSGEB'deki Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

KOSGEB'de görevli personelin 673'ü 0-5 yıl arası, 471'inin 6-10 yıl arası, 302'sinin 11-15 yıl arası, 239'unun 16-20 yıl arası, 98'inin 21-25 yıl arası ve 158'inin 26 yıl ve üzeri hizmet süresinin bulunduğu görülmektedir.

Şekil 4. Personelin Görev Yaptığı Yere Göre Dağılımı

KOSGEB personelinin 647'si merkez teşkilatında, 1294'ü ise taşra teşkilatında görev yapmaktadır.

2.3. KOSGEB'in Bütçesi

12/04/1990 Tarihinde yürürlüğe giren 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun'da KOSGEB'in Başkanlık bütçesini belirleyen gelirlerden bahsedilmiştir. Bu gelirler; Sermayesinin yüzde 50'sinden fazlası kamu kurum ve kuruluşlarına ait bankaların kurumların yüzde 50'sinden fazla pay barındıran kamu kurum ve kuruluşlarına ait bankaların yıllık kârlarının yüzde 2'si tutarında ödeyeceği aidatlardan, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonunun yıllık gelirinin yüzde 2'si tutarında ödeyeceği aidatlardan, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin yıllık gelirinin yüzde 2'si tutarında ödeyeceği aidatlardan, KOSGEB Başkanlığı tarafından verilen hizmetler sonucunda tahsil edilecek ücretlerden, OSB'lerde müteşebbis heyetleri tarafından yapılan arsa satış gelirlerinin yüzde 1'i tutarında ayrılacak olan paylardan, dış ülkelerden ve kaynaklardan sağlanan kredilerden ve ayrıca KOSGEB Başkanlığına yapılacak olan bağışlardan sağlanmaktadır. Aidatlar, Başkanlığın kamu bankalarının herhangi birisine, her yıl mayıs ve ekim aylarında iki taksit şeklinde ilgili hesaba yatırılmaktadır.

2.4. KOSGEB'in Hedef Kitlesi

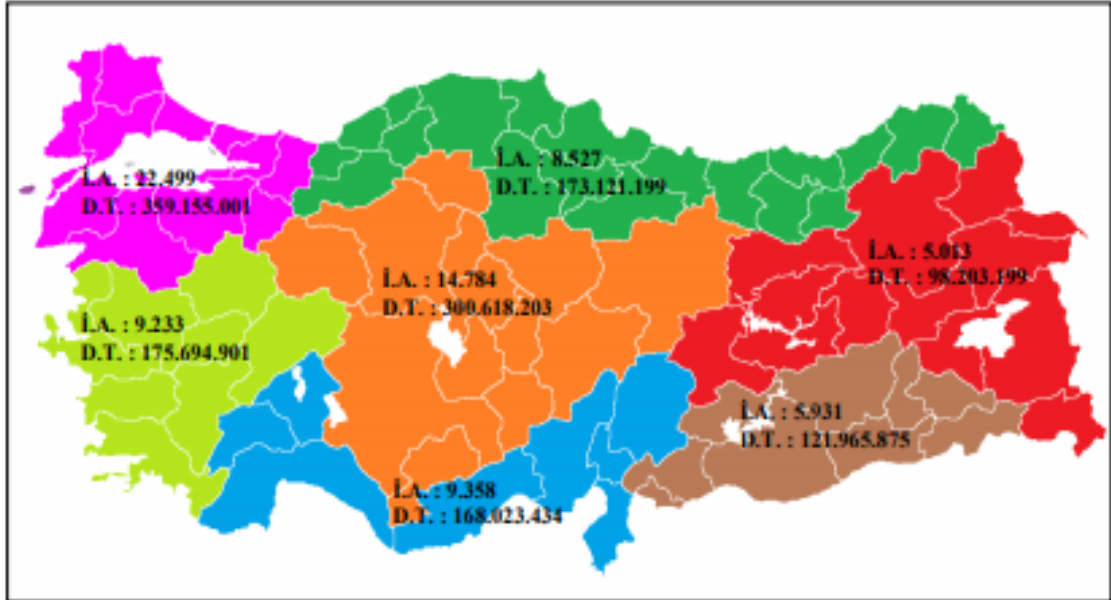
KOSGEB'in hedef kitlesini;

- Yıllık 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam yaratan,
- Yıllık net satış hasılatı veya mali bilançodan herhangi birisinin kırk milyon Türk Lirası'nı aşmayan işletmeler,
- 2009 tarihli 27353 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan karar ile belirlenen sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'ler ve girişimciler oluşturmaktadır.

2012 tarihinde Resmî Gazete' de KOBİ'lerin tanımı, nitelikleri ve sınıflandırılması yapılmıştır. İşletmeler, bu kriterlere göre "mikro", "küçük" ve "orta" ölçekli olarak sınıflandırılmıştır

Yıllık çalışan sayısı 9 ve altında olan işletmelere mikro işletme, çalışan sayısı 10-49 arasında olan işletmelere küçük işletme, çalışan sayısı 50-249 olan işletmelere ise orta büyüklükteki işletme olarak tanımlanmaktadır.

2.5. KOSGEB Desteklerine Genel Bakış

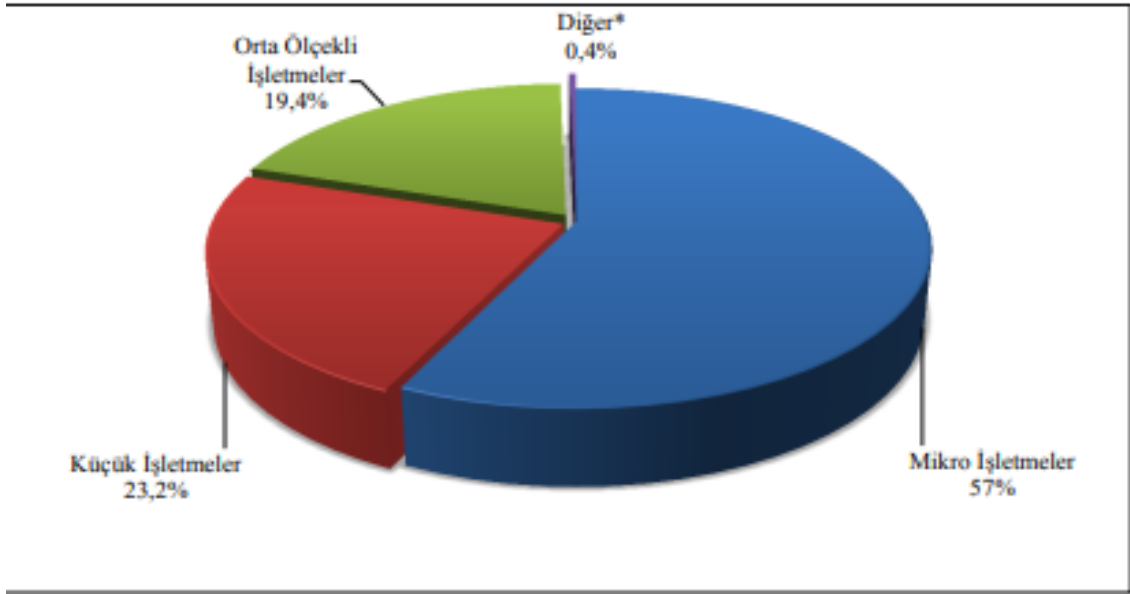
Şekil 5. Bölgelere Göre Destek Tutarının Dağılımı

İ.A.: İşletme Adedi

D.T.: Destek Tutarı (TL)

2018 yılı itibariyle KOSGEB'in vermiş olduğu destekler bir önceki yıla göre yüzde 47 artmıştır.

Aşağıdaki grafikte ise toplam desteğin %57'sini mikro ölçekli işletmeler, %23,2'sini küçük ölçekli işletmeler ve %19,4'ünü orta ölçekli işletmeler tarafından kullanılmaktadır

Şekil 6. KOSGEB Destekleri Programları Yönetmeliği Kapsamında Verilen Destek Tutarının Ölçeksel Dağılımı

KOSGEB'in 2019 yılı vizyonunda;

- Yüksek teknolojinin başrol oynadığı üretim ve istihdam artışları
- Teknolojinin geniş bir tabana yayılmasını sağlamak
- KOBİ'leri büyük şirketlerle buluşturarak onlarla iş birliği yapmasını sağlamak
- Ufku açık yeni girişimcilere 360 bin TL'ye varan destekler
- Üretim verilerinin takibi yapılarak tüm imkanlarla sanayiciler destek vermek vardır.

Ayrıca KOSGEB, girişimcilerin başvuru süreçlerini basitleştirerek dijital dönüşüm sürecine girmiştir. Daha önceki başvuru süreçlerinde KOSGEB yaklaşık olarak 400 evrak isterken, bu işleri artık e-Devlet platformuna taşımıştır. KOBİ'leri büyük işletmelerle yapacakları evliliklere karşılık İş Birliği Destek Programı kapsamında 10 milyon TL'ye kadar desteklemektedir. Ayrıca Yeni Girişimci Programıyla birlikte eğitim almış, işletmesini kurmuş ve yüksek teknoloji düzeyinde faaliyet gösteren girişimcilere 360 bin TL'ye kadar destek sağlanmaktadır. 2019 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile birlikte KOSGEB üreticilere ve girişimcilere yönelik beş milyar altı yüz milyon liralık destek bütçesi oluşturulmuştur.

2.6. KOSGEB Destekleri

2.6.1. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri, ülkede potansiyel girişimcilik kültürünün yayılmasına ve olumlu anlamda katkı sağlayacak işletmelerin oluşturulmasına yönelik amaç gütmektedir. KOSGEB, yatırımcıların işlerini kurma ve yönetmelerine, iş hakkında doğru bilgi ve beceri kabiliyetine sahip olarak kendi fikirlerine yönelik iş planı oluşturabilecek deneyimi kazanmaları amacıyla girişimcilere yardım etmektedir. Bu girişimcilik eğitimleri KOSGEB ile iş birliği yapmakta olan farklı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla gösterilen derslerdir ve bu eğitimler halkın katılımına açık, en az 32 saat verilen ücretsiz eğitimlerdir. Ayrıca KOSGEB'in girişimcilere yönelik çeşitli eğitimleri ve destekleri olmaktadır.

2.6.2. KOSGEB Yeni Girişimci Desteği

Yeni Girişimci Desteğinden yararlanılabilmesi için Uygulamalı Girişimcilik Eğitimini tamamlamış veya İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM)' de yer alan girişimcilerin olması gerekmektedir. Girişimcinin başvurduğu tarihten itibaren son bir yıl içerisinde aynı faaliyet alanında işletmesinin olmaması gerekmektedir. Bunun dışında girişimcinin eşliğinde tüzel kişi statüsünde kurulan herhangi bir işletmede %50'den çok ortalığının bulunmaması gerekmektedir. Destekten yararlanacak olan işletmenin, Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmış gerçek ya da tüzel kişi statüsü olmalıdır

2.6.3. KOSGEB İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği

İŞGEM, KOBİ'lere finans kaynaklarına erişme imkânı, işletme geliştirme yardımı, uygun olanaklarda iş yeri mekânı ve ofis hizmetleri sunmak adına işletmelerin kuruluşlarına ve işletme maliyetlerine destek olmaktadır.

İŞGEM desteklerinden;

- Özel İdareler,
- Belediyeler,
- Yüksek Öğrenim Kurumları,
- İnkübatörler,

- Meslek Kuruluşları,
- Özel İdare'ler yararlanabilmektedir.

İŞGEM destekleri; Kuruluş Desteği ve İşletme Desteği olarak ikiye ayrılmaktadır. Kuruluş desteği süresi 18 ay ile kısıtlanmış, işletme desteği süresi ise en çok 36 ay ile sınırlandırılmıştır.

2.6.4. KOSGEB İş Planı Ödülü

Yüksek Öğretim Kurumları tarafından verilen “Girişimcilik” dersini alan öğrenciler içinde İş Planı Ödülü Yarışması yapılmaktadır. İş Planı Ödülünden faydalanmak isteyen üniversiteler, bu yarışma için KOSGEB’e başvurmaktadır. Yarışma kapsamında ilk üç dereceye giren öğrencilere, en çok 24 ay içinde işini kurmuş olma zorunluluğu ile 1.’ye 15.000 TL, 2.’ye 10.000 TL, 3.’ye ise 5.000 TL tutarında İş Planı Ödülü verilmektedir.

2.6.5. KOSGEB Genel Destek Programı

Mevcut kapasitesi düşük KOBİ’lerin güncel KOSGEB desteğinden yararlanması amacıyla hazırlanmış bir programdır. Proje hazırlama gücü düşük KOBİ’lere yönelik kaliteli mal veya hizmet üretimini desteklemek, rakiplerle rekabette üstün olmak ve pazarlama işlevlerinin verimliliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

KOSGEB’in Genel Destek Programına ait üst limit destek tutarları ise;

- Tasarım desteği 15.000 TL,
- Eğitim desteği 10.000 TL,
- Danışmanlık desteği 15.000 TL,
- Nitelikli eleman desteği 20.000 TL,
- Eşleştirme desteği 15.000 TL,
- Tanıtım desteği 10.000 TL,
- Yurt dışı iş gezisi desteği 10.000 TL,
- Yurt içi fuar desteği ise 30.000 TL’dir.

2.6.6. KOSGEB KOBİ Proje Desteği

Bu proje kapsamında işletmelerin üretim, organizasyon, insan kaynakları ve bilgi yönetimi fonksiyonları konularını ve bunlarla alakalı sunulan projeleri değerlendirip proje desteğinde bulunmaktadır. Proje desteklerinin giderlerini Kurul karara bağlamaktadır. Fakat bunun dışında projeye entegre edilmemiş enerji ve su giderler, kira giderleri ve personel giderleri gibi maliyet kalemleri verilen destekler arasında bulunmamaktadır. Bu programın ortaya çıkış sebebi işletmelerin önemli sorunlarına ve maliyetlerine destek olmak, proje kültürü ve bilincinin kazanılmasını sağlamak, ayrıca işletmelerin proje üretebilme kabiliyetlerini artırmaya çalışmaktır. Destek oranları 6 farklı bölge illerine ayrılmıştır. 1. ve 2. Bölgede belirlenen iller için %50 oranında 150.000 TL tutarında hibe, 3., 4., 5. ve 6. Bölge kapsamında bulunan illere yönelik ise %60 oranında 150.000 TL tutarında bağış desteği verilmektedir.

2.6.7. KOSGEB KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı

Destek programının amacı küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik açıdan gelişmesini sağlamak amacıyla rakip şirketlere karşı rekabet güçlerini artıracak şekilde, ayrıca ülkenin uluslararası çıkarlarına fayda sağlayacak biçimde katma değerin yükseltilmesine yönelik projelerin desteklendiği programdır. Proje giderleri Kurul tarafından verilmektedir. Fakat bu destek programı işletmenin taşıt alımına ve kiralanmasına, projedeki maddelerde belirlenmemiş personel giderleri, sosyal güvenlik primleri ve diğer mali kalemlerin giderlerini karşılamamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ülkemizde şu ana kadar uygulanan politikaları genel olarak incelediğimizde belirli zamanlarda olumlu neticeler alınmış olsa da gerekli mercilerin bu teşvikleri yeterli olarak takip edilmeyip, sonuçlarının iyi gözlemlenmemesinden kaynaklı problemler yaşandığı görülmektedir. Devlet, kaynaklarının yeterli seviyede olduğu zamanlarda hibe destekleri ve çeşitli kredi imkanlarıyla girişimcileri desteklemiştir. Fakat günümüz ülke ekonomisindeki kaynak yetersizliği sebebiyle teşviklerin nitelikleri değişerek sadece KOBİ'lere, araştırma geliştirme faaliyetlerine ve bölgesel kalkınmaya yönelik politikalar desteklenmektedir. Teşvik politikaları faydalı destekler sağlamasına karşın, belli başlı kesimlere ve sektörlerle yönelik desteklerinden dolayı piyasada yarattığı haksız rekabet açısından eleştiri konusu olmaktadır. Duran' a göre ülkelerdeki uygulanan teşvik ve destek sistemlerinin başarısını etkileyen en önemli faktörlerden biri "etkinliktir". Devletler yeni teşvik politikaları belirleme aşamasında hangi alanları teşvik kapsamına alınacağı, uygulanması planlanan alanların teşvike ne oranda ihtiyaç duyduğu, bu amaçlar doğrultusunda ne kadar kaynak ayrılacağı ve uygulanması düşünülen araçların ülke sistemine ne denli uygunluk gösterdiği önemlilik arz etmektedir (Duran, 2002: 8). Kurumların, buna bağlı olarak devletin yaptıkları analiz sonucunda fayda-maliyet dengesinin tutturamayıp, kaynakları verimli bir şekilde kullanamamasından dolayı tartışmalar yaratmıştır. Ülkemizde katma değeri yüksek sektörlerle yönelik teşvikler verilmelidir. Ancak ülkemizin mevcut durumunu göz önüne alırsak, teknolojik ürün geliştirip üretmekten çok teknolojiyi kullanmaya yönelik bir tutum sergilenmektedir.

Başarılı bir teşvik politikası yaratmak için konuyu değerlendirecek olursak,

- Teşvik politikaları yürürlüğe girdikten sonra elde edilen verilerin analiz edilip, verimlilik seviyesinin denetlenmesi ve ortaya çıkan sonucu konuya hâkim kurum ve kuruluşlar tarafından ele alınmalıdır.
- Teşviklerin denetimi ve kontrol edilebilirliği zordur. Bunun çözümü için veri tabanı oluşturarak ve sağlıklı, güncel ve güvenilir bilgi temin edilmelidir.
- AR-GE faaliyetlerine önem verip dünyadaki olup biten teknolojik ve teknik konuların yakından izlenmesi gerekmektedir.
- Teşviklerin etkinliğinin arttırmak adına üniversitelere gerekli destekler sağlanarak Teknokent'ler ve bilimsel araştırma merkezleri gibi kuruluşların yaygınlaştırılmasını

sağlayıp oluşturulan uzman kadrolarla bilimsel çalışmalar yapan ve devlete öneriler sunacak kuruluşların temelleri atılmalıdır.

Destek sistemleri uygulamasında ülkeler, önceliklerine, sahip oldukları deneyimlere ve ekonomik imkanlarına göre farklı politikalar izlemektedir. Desteklerden verim sağlanması için her ülke kendi şartları dahilinde hareket etmektedir.

Ülkemizde de süregelen yıllarda destek programı kapsamında girişimcilerle birlikte çağa ayak uydurmaya çalışan yenilikçi KOBİ'lerin teşvik edilmesine yönelik programlar benimsenmektedir. KOSGEB, ülkemizin girişimciler ve KOBİ'ler tarafından kolaylıkla ulaşılabilen ülke genelinde en yaygın teşkilatlanma ağına sahip konumdadır. KOSGEB'in hedef kitlesini Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler oluşturmaktadır. Bu işletmelerin faaliyetlerini ve dolaylı olarak ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla özel kanun bünyesinde kurulan tek kuruluştur.

KOSGEB 2019 yılı itibariyle 92 hizmet noktasında KOBİ'lere sağladığı geniş hizmet merkezi ağı ve kolay ulaşılabilir web sitesi hizmetleriyle, ayrıca devletin ekonomik politikalarına etki edebilmesi sebebiyle KOBİ'lerin ilgi odağı olmaktadır. KOSGEB organizasyonu gereği Kurul tarafından alınan kararlarla eğitim, geri ödemesiz finansal destekler, yarışma sistemi ve danışmanlık hizmetleri gibi geniş kapsamlı destekler sunulmaktadır. 2014 yılında KOSGEB'in KOBİ'lere aktarmış olduğu fon desteği 348.029.941 TL, 2015 yılında 355.967.498 TL, 2016 yılı itibariyle ise 540.638.676 TL olmuştur. Aktarılan fonlar her sene artmış olup, verilen desteklerin büyük bir bölümünün de geri ödemesiz olduğu, bununla birlikte KOBİ'ler açısından oldukça önemli bir kaynak miktarı olduğu görülmektedir.

KOSGEB desteklerinden yararlanan işletme sayısını incelediğimizde 2014 yılında 37.891, 2015 yılında 39.593, ve 2016 yılında 43.125 işletme destek sistemlerinden yararlandığı görülmektedir. Türkiye Bankalar Birliği istatistiklerine göre 2010 yılında 125 milyar TL ve 2015 yılında 388 milyar TL tutarında nakit kredi kullandıkları hesaplanmıştır. Bu dönem aralığında KOSGEB'in rakamsal olarak yaptığı en büyük destek tutarı 355.967.498 TL olduğunu düşünürsek, yapılan bu desteklerin KOBİ'lere ihtiyacı olan yeterli kaynakların aktarılamadığı kanaatine varılmaktadır.

KOSGEB'in sorunlarına yönelik çözüm önerileri aşağıda verilmiştir.

- KOSGEB destekleri uygulanmaya koyulmadan önce kıt kaynakların yarattığı sorun sebebiyle verimli bir destek olması adına öncelikli olarak KOBİ'lerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı, öncelik olarak hangi desteğe ne kadar gereksinim duydukları

saptanmalıdır. Yapılacak olan desteklerin katma değer yaratıp yaratılmadığına dikkat edilmesi gerekmektedir.

- KOBİ'leri uluslararası rekabet koşullarına ayak uydurma potansiyeli olan, ihracata yapabilen, nitelikli insan gücünü daha fazla kullanan ve modern teknoloji gereksinimlerini bünyesinde barındıran işletmelere; pazarlama konusunda danışmanlık, eğitim destekleri ve onlar için itici kuvvet olan finansman desteği sağlanmalıdır.
- Desteklerin nereye ve ne şekilde dağıldığını teftiş edip, katma değer konusunda araştırmalar sonucunda öneriler sunabilecek gözetleme ve değerlendirme sistemi kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdeve, E. ve Karagöl, E. (2013, Temmuz). “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 37.
- Bali, O. (1979). *Yatırım ve Teşvik Rehberi*, Doruk Matbaacılık, Ekim, Ankara, 11.
- Benk, S. (2005)., “*Vergisel Teşvikler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*”, Vergi Sorunları Dergisi, Kasım, Sayı:206, 137-141.
- Bıyık, R. ve Kıratlı, A. (2006). *Vergi Teşvikleri ve Korumaları*, Yaklaşım Yayıncılık, Temmuz, Ankara, 61.
- Bulut, M. (2009). Yatırım İkliminin Geliştirilmesinde Vergi Politikalarının Rolü: Türkiye Örneği, *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Yayın No: 2009/388, Ankara. <http://www.sgb.gov.tr> (Erişim Tarihi 15.011.2019)
- Çak, M. (2008). Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme, *Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Yayın No: 2008/385, Ankara <http://www.sgb.gov.tr/Publications/Uluslararası%20Vergi%20Rekabeti%20Transfer%20Fiyatlaması%20Ve%20Vergilendirme.pdf> (Erişim Tarihi 16.10.2019)
- Çiloğlu, İ. (1997), “Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi”, *Hazine Dergisi*, Sayı:8, Ekim, 1-15.
<http://www.treasury.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Treasury%20Web/Research%26Data/Treasury%20Staff%20Papers/Te%C5%9Fvik%20Sisteminin%20De%C4%9Ferlendirilmesi.pdf> (Erişim Tarihi 10.11.2019)
- Duran, M. (2003). Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, *Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, Araştırma İnceleme Dizisi (33) Ocak, Ankara, 31.
- Duran, M. (1998). Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998), *Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, Araştırma İnceleme Dizisi (19), Aralık, Ankara, 74.
- Duran, M. (1998). Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998), *T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 19, Ankara, 68.
- Duran, M. (1998). “Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları” (1968-1998), *Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 19, Ankara, 74.

- Duran, M. (2002). Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma İnceleme Dizisi, Kasım, Ankara, 8.
- DPT. (2007). “Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Yayın No: DPT: 2730-ÖİK: ,2 <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/politika/ök682.pdf> (Erişim Tarihi 25.12.2019)
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Rekabet Hukuku ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 63.
- Ekonomi Bakanlığı (2012). “*Yeni Teşvik Sistemi, Yatırımlarda Devlet Teşvikleri*”, Nisan, 13.
- Giray, F. (2006). *Maliye Tarihi*, Ezgi Yayınları, Bursa, 228.
- Hekimler, A. (2008). “Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de İşgücü Piyasası Politikaları ve İşsizlik Halinde Sağlanan Yardımlar”, *Namık Kemal üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Metinleri*, 1, Ocak, 16. <http://sosyalbe.nku.edu.tr/20081.pdf> (Erişim Tarihi 12.10.2019).
- [https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KOSGEBN%20Stratejik%20Plan/KOSGEB_Stratejik_Plan%C4%B1_\(2019-2023\).pdf](https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KOSGEBN%20Stratejik%20Plan/KOSGEB_Stratejik_Plan%C4%B1_(2019-2023).pdf)
- Kalafat, A. (2003). “Türkiye’de Ekonomik Kalkınma ve Yatırım Teşvikleri”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 27.
- Karaca, Bahar (2004). “Türkiye’deki Bölgelerarası Gelişme Farklarının Azaltılmasında Teşvik Uygulamalarının Etkinliği”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 56.
- Küçüköğlü, M. (2005). *Vergisel Teşviklerin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Üzerine Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Bursa, 315-317.
- Leblebici, F. (2002). *Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi*, Yayın No: DPT: 2663, Aralık, Ankara, 5.
- Mazlum, M., Yücel, İ. ve Tekeoğlu, M. (1990). Özel Kesim Yatırım İmkanları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği, *TOBB Yayınları*, Yayın No:162, Ankara, 22.
- Saraç, O. (2005). *İhracatta Devlet Yardımları*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- Sarıöz, Y. (2006). “Türkiye’de 1990 Sonrası Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Ankara, 28.
- T.C Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, (2019). *2019-2023 Stratejik Plan*, Aralık, 3.

- Uluatam, Ö. (1971). *Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikası*, Sevinç Matbaası, Ankara, 92.
- UNCTAD, (2000). Tax Incentives and Foreign Direct Investment A Global Survey, *ASIT Advisory Studies*, No. 16, UNCTAD/ITE/IPC/Misc.3, Geneva, s.12.
- Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar (2009) 27290 Sayılı 16 Temmuz 2009 Tarihli Resmi Gazete, Karar Sayısı: 2009/15199, 1. Madde.
- Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar (2009) 27290 Sayılı 16 Temmuz 2009 Tarihli Resmi Gazete, Karar Sayısı: 2009/15199, 3. Madde
- Yavan, N. (2011). *Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Yayın No:27, Ankara, 27.

EKLER

Ek-1 ÖZ GEÇMİŞ**ÖZ GEÇMİŞ****KİMLİK BİLGİLERİ**

Adı Soyadı : Oğuzhan Dülger
Doğum Yeri : Osmangazi/BURSA
Doğum Tarihi : 03.09.1996
E-posta : ogushan1996@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Nuri Erbak Anadolu Lisesi
Lisans : Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim ve Organizasyon

İŞ DENEYİMİ

TOFAŞ İstanbul Genel Müdürlüğünde İnsan Kaynakları Departmanında Stajyerlik.